

Mulevhogufe wa Pfanelo dza Vhuthu

Nga ja 10 Nyendavhusiku 1948, Buthanonyangaredzi ja Dzangano ja Mbumbano ya Dzitshaka (UN) lo tangedza Mulevhogufe wa Pfanelo dza Vhuthu. Nga murahu ha vhekando uhu he ha tou vha divhazwakale, Buthanonyangaredzi lo ita khuwelelo kha mashango othe ane a vha mirago uri a aqadze Mulevhogufe uyu na “u vhona uri u phadaladzwe, u taniwe, u vhalwe na u talutshedzwa zwikoloni na kha zwiwe zwiimiswa zwa pfunzo.” Thalutshezo ya tshiVenda yo dzudzanywa nga mirago ya tshiṭafu na matshudeni vha Yunivesithi ya Kapa u itela u pembelela vhuṭambo ha tshihumbudzo ha 60th ha Mulevhogufe uyu une wa tou vha divha zwa kale khathihi na u pembelela vhuṭambo ha tshihumbudzo ha 150th ha Fakhalithi ya zwa milayo ya Yunivesithi ya Kapa. Thalutshedzo yo vhalwa lwa u tou thoma Ṫhohoyandou kha vhuṭambo he ha farelwa Yunivesithi ya Venda nga ja 01 Nyendavhusiku 2008.

MVULATSWINGA

Vhunga u divhea ha u dzhiela nṭha lwa mvele ya tshirunzi tsha muthu na ndingano na pfanelo dza vhathu vhothe zwi murango wa mbofholowo, vhumukanyi na mulalo lifhasini,

Vhunga u dzhielwa fhasi na u tsikeledzwa ha pfanelo dza vhathu ho bveledza zwiito zwa vhuveveru vhu fhandulaho luvalo lwa muthu, na u qa ha shango line khalo vhathu vha qo divhina nga mbofholowo ya u amba na u tenda kha zwine vha funa, na u vhofohlowa kha nyofho na zwinyagwa lo divhadzwaho sa dzangalelo lihulwane ja vhathu zwavho,

Vhunga zwi zwa ndeme, arali muthu a sa faneli u kombetshedzwa nga u shaya inwe ndila, u vutshela vhutambudzi na vhuutscheledzi, uri pfanelo dza vuthu dzi tsireledzwe nga tshumiso ya mulayo,

Vhunga zwi zwa vhuṭhogwa u tuṭuwedza mvelaphanda ya vhukonani havhudi vhekati ha dzitshaka,

Vhunga vhathu vha Mbumbano ya Dzitshaka vho khwathisedza kha Tshata lutendo lwavho kha pfanelo dza vuthu dza ndeme, kha tshirunzi na ndeme ya vhuva ha muthu na kha ndingano ya pfanelo dza vhanna na vhafumakadzi na uri vho diimisela u tuṭuwedza mvelaphanda ya u tshilisana na tshiimo tsha khwine tsha vhutshilo kha mbofholowo khulwane,

Vhunga Mashango ane a vha Mirago o divhofha u swikelela u bveledza tuṭuwedzo ya ṭhonifho na u tevhedzwa ha pfanelo dza vhathu na mbofholowo dza vhuṭhogwa a tshi shumisana na Dzangano ja Mbumbano ya Dzitshaka,

Vhunga u pfeseswa ha pfanelo idzi na mbofholowo zwi zwa ndeme khulwane kha uri mbofho iyi i bveledzwe nga vhuqalo,

Zwino-ha, Zworalo, Buthanonyangaredzi li khou rwela tari Mulevhogufe wa Pfanelo dza Vhuthu uyu sa tshone tshikalo tshine tsha nga shumiswa nga nnyi na nnyi tshine tsha tea u swikelelwa nga vhathu vhothe na tshaka dzothe, kha u vhona uri muthu muṭwe na muṭwe na murago muṭwe na muṭwe wa tshitshavha, e na Mulevho uyu ngelekanyoni yawe, u qo lusa nga u tou funza na u shumisa pfunzo u bveledza phanda ṭhonifho ya pfanelo idzi na mbofholowo a tshi shumisa maga o bvelaho phanda, kha vhuimo ha lushaka na ha tshaka-tshaka, u vhona uri izwi zwi dzhielwa nṭha na u tevhedzwa vhekati ha vhathu vha Mashango ane a vha Mirago na vhathu vhane vha vha kha vhuvo vhu re fhasi ha ndaulo ya mashango ayo.

Tshiteṭwa 1

Vhathu vhothe vha bebwa vhe na mbofholowo nahone vha tshi lingana siani ja tshirunzi na pfanelo. Vhathu vhothe vho qewa mihumbulo na mvalo ngauralo vha tea u konou farana sa vhathu vhatihi.

Tshiteṭwa 2

Muthu muṭwe na muṭwe u na pfanelo na mbofholowo dzo bulwaho kha Mulevho uyu, hu si na u khethululwa hufhio kana hufhio, ho disendekaho kha murafho, muvhala, mbeu, luambo, vhurereli, polotiki kana muhumbulo muṭwe-vho, vhubvo ha tshitshavha kana u tshilisana, ndaka, mabebo kana tshiimo tshiṭwe-vho.

Nga nṭha ha izwi, a hu na khethululo ine ya qo itelwa muthu hu tshi tevhelwa tshiimo tsha zwa polotiki, mulayo kana tshiimo tsha shango kha dzitshakatshaka kana vhuvo vhune muthu a bva khaho, hu nga vha hu re na vhuqilangi, hu ha ṭhirasithi, hu sa divhusi kana huhu re kha vhuimo ho pimiwaho nga vhudivhusi.

Tshiteṭwa 3

Muthu muṭwe na muṭwe u na pfanelo ya vhutshilo, mbofholowo na tsireledzo ya muthu.

Tshiteṭwa 4

A hu na muthu ane a qo dzheniswa kha zwa vhuṭuli kana vhuṭumeli; zwa vhuṭuli na mbambadzo ya dziphuli zwi qo iledzwa nga ndila dzothe.

Tshiteṭwa 5

A hu na muthu ane a qo tambudzwa kana u farwa nga ndila ya tshiṭuhu, i songo teaho muthu kana u farwa kana u ṭarafiwa nga ndila i tsitsaho tshirunzi.

Tshiteṭwa 6

Muthu muṭwe na muṭwe u na pfanelo dza u dzhiwa sa muthu fhethu huṭwe na huṭwe phanda ha mulayo.

Tshiteṭwa 7

Vhathu vhothe vha a lingana phanda ha mulayo nahone vho tewa nga tsireledzo ya mulayo i eqanaho, hu si na khethululo. Vhathu vhothe vha na pfanelo ya tsireledzo i eqanaho kha khethululwo i pfukaho Mulevho uyu na kha tuṭuwedzo inwe na inwe malugana na khethululo yo raloho.

Tshiteṭwa 8

Muthu muṭwe na muṭwe u na pfanelo ya ndamulelo ya khoru dza lushaka dzi re na vhekoni kha vhekando vhu pfukaho pfanelo dze a qewa nga ndayotewa kana mulayo.

Tshiteṭwa 9

A hu na muthu ane a qo farwa, u valelwa kana u shakuliswa hu si na tshiitisi.

Tshiteṭwa 10

Muthu muṭwe na muṭwe o fanelwa, nga u eqana ho fhelelaho, u thetsheswa lwo teaho nga dzulo ja nnyi na nnyi na hone lo diimisaho nga lothe li sa dzhiho sia, musi hu tshi khou tiwa pfanelo dzawe na mbofho dzawe na mulandu muṭwe na muṭwe wa vhugevhenga une a hweswa.

Tshiteṭwa 11

Muthu muṭwe na muṭwe o hweswaho mulandu wa vhugevhenga u na pfanelo ya u dzhiwa a si na mulandu u swika zwenezwo o no wanwa mulandu zwi tshi ya nga mulayo tsengoni ya tshitshavha, he a wana ṭhodea dzothe dza u divilela malugana na mulandu wonoyo.

A hu na muthu ane a qo wanwa mulandu nga nṭhani ha nyito kana u sa ita nyito, zwe zwa vha zwi si mulandu nga fhasi ha mulayo wa lushaka kana wa dzitshakhatshaka nga tshifhinga tshe mulandu wa itea ngatsho. Ha ngo tewa na u latiswa lwo kalulaho u fhirisa ndaṭiso ye ya vha yo tiwa nga tshifhinga tshe mulandu wa itea ngatsho.

Tshiteṭwa 12

A hu na muthu ane a qo dzhenelwa kha zwa ene muṭe, muṭa wawe, haya kana vhudavhidzani, kana u ṭaselwa ha ṭhompho na tshirunzi tshawe, zwo sokou itwa kana hu si na tshiitisi tshi no pfesesea. Muthu muṭwe na muṭwe u na pfanelo ya tsireledzo ya mulayo malugana na u dzhenelwa honoho kana u ṭaselwa.

Tshiteṭwa 13

Muthu muṭwe na muṭwe u na pfanelo ya mbofholowo ya u tshimbila na vhudzulapo nga ngomu mikanoni ya shango linwe na linwe.

Muthu muṭwe na muṭwe u na pfanelo ya u bva shangoni linwe na linwe, ho katelwa na lawe, na u humela kha shango lawe.

Tshiteŋwa 14

Muthu muŋwe na muŋwe u na pfanelo ya u ʘoḁa na u ḁiphina nga pfanelo dza vhaŋhalali kha maŋwe mashango malugana na u tsireledzwa kha u tovholwa.

Pfanelo iyi i nga si shumiswe hune u hweswa mulandu ha vha hu si ha vhugevhenga ha politiki, kana zwiito zwi fhambanaho na ndivho na mirando ya Dzangano ʘa Mbumbano ya Dzitshaka.

Tshiteŋwa 15

Muthu muŋwe na muŋwe u na pfanelo ya u vha na lushaka lune a wela khalwo.

A hu na muthu ane a ḁo thivhelwa u vha wa lushaka lune a wela khalwo kana a hanelwa pfanelo ya u shandukisa lushaka lune a wela khalwo.

Tshiteŋwa 16

Vhanna na vhafumakadzi vha miŋwaha yo vhinaho vha na pfanelo ya u dzhena kha zwa mbingano na u vha na muṭa hu si na u thivhelwa nga zwa murafho, lushaka kana vhurereli. Vhoṭhe vha na pfanelo dzi linganaho siani ʘa mbingano, vha kha mbingano na musi i tshi fhela.

Mbingano i ḁo dzhenelwa fhedzi nga vthathu vhanes vha khou malana vho vhoŋholowa nahone hu na thendelano yo fhelelaho.

Muṭa ndi tshipiḁa tsha tsiko nahone tsha ndeme kha tshitshavha ngauralo wo tea u tsireledzwa nga tshitshavha na Muvhuso.

Tshiteŋwa 17

Muthu muŋwe na muŋwe u na pfanelo ya u vha na ndaka o ḁiimisa nga eṭhe kana o ṭangana na vhaŋwe.

A hu na muthu ane a ḁo dzhielwa ndaka hu si na tshiitisi tshi no pfesesea.

Tshiteŋwa 18

Muthu muŋwe na muŋwe u na pfanelo ya mboŋholowo ya muhumbulo, luvalo na vhurereli; pfanelo heyi i katela mboŋholowo ya u shandula vhurereli hawe kana zwine a tenda khazwo, na mboŋholowo a eṭhe kana e na vhaŋwe na musi e khagala kana fhethu ho dzumbamaho, u sumbedzisa vhurereli hawe kana zwine a tenda nga u funza, nyito, u rerela na u tevhedza.

Tshiteŋwa 19

Muthu muŋwe na muŋwe u na pfanelo ya u vha na mihumbulo yawe na u amba; pfanelo heyi i katela mboŋholowo ya u vha na mihumbulo hu si na u dzhenelelwa, na u kona u ʘoḁa kana u wana mafhungo na u phaḁaladza mafhungo na mihumbulo hu tshi shumiswa nyanḁadzamafhungo hu sa sedzwi mikano.

Tshiteŋwa 20

Muthu muŋwe na muŋwe u na pfanelo ya mboŋholowo ya u kuvhangana nga mulalo na nyanḁano.

A hu na ane a ḁo kombetshedzwa u vha muraḁo wa nyanḁano.

Tshiteŋwa 21

Muthu muŋwe na muŋwe u na pfanelo ya u shela mulenzhe kha muvhuso wa shango ʘawe, nga ene muṭe kana nga vhaimeleli vhe a ḁikhethela o vhoŋholowa.

Muthu muŋwe na muŋwe u na pfanelo ya u kona u wana tshumelo ya vthathu i no lingana kha shango ʘawe.

Lufuno lwa vthathu lu ḁo vha lwone murango wa maanḁalanga a muvhuso, hezwi zwi ḁo bveledzwa nga khetho dza vvhukuma dzine dza ḁo vha hone nga zwifhinga zwo tiwaho, nahone khetho idzi dzi ḁo vha dza vthathu vhoṭhe nga u lingana nahone u khetha hu ḁo vha ha tshidzumbe kana ha shumiswa maŋwe maga a u khetha nga mboŋholowo.

Tshiteŋwa 22

Muthu muŋwe na muŋwe, sa murado wa tshitshavha, u na pfanelo ya u wana tshumelo ya tsireledzo ya zwa u tshilisana, nahone u na pfanelo ya u konou swikelela pfanelo dza ikonomi, u tshilisana na mvelele zwine zwa ʘoḁea kha tshirunzi tshawe na u bveledza vhumva hawe a tshi tikedzwa nga nungo dza lushaka na tshumisano ya dzitshakatshaka zwi tshi ya nga nzudzanyo na zwiko zwa Muvhuso muŋwe na muŋwe.

Tshiteŋwa 23

Muthu muŋwe na muŋwe u na pfanelo ya u shuma, mboŋholowo ya u khetha mushumo, nyimele ya mushumo yo teaho nahone i ṭanganedzeaho khathihi na u tsireledzwa kha vhusayamushumo.

Muthu muŋwe na muŋwe u na pfanelo, hu si na kethululo, ya u wana malamba ane a lingana na a vhaŋwe kha mushumo une wa fana.

Muthu muŋwe na muŋwe ane a shuma u na pfanelo ya u wana malamba o teaho nahone ane a ṭanganedzea u itela uri ene na muṭa wawe vha konou tshila vhutshilo vhu re na tshirunzi, na u dovha u ḁadziswa, arali zwo tea, nga dziŋwe tsireledzo dza zwa u tshilisana.

Muthu munwe na munwe u na pfanelo ya u vhumba kana u vha murado wa madzangano a vhashumi hu u itela tsireledzo ya madzangalelo awe.

Tshiteŋwa 24

Muthu muŋwe na muŋwe u na pfanelo ya u awela na u ḁigeda, hu tshi katelwa awara dzo pimiwaho dza u shuma na dziholodeni dzo tiwaho dzi re na muholo.

Tshiteŋwa 25

Muthu muŋwe na muŋwe u na pfanelo ya vhuimo ha vhutshilo ho teaho mutakalo na u tshila zwavhuḁi hawe na muṭa wawe, hu tshi katelwa na zwiliwa, zwiambaro, vhudzulo na mbavhalelo ya dzilafho na tshumelo dza u tshilisana, khathihi na pfanelo ya tsireledzo musi hu na vhusayamushumo, vhumwadze, vhumholefhali, vhutshilikadzi, vhumaluwa kana iŋwe nyimele ya vhutshilo ine muthu a sa kone u i langa.

Vhomme na vhana vha tea u wana ndondolo na thuso zwa tshipentshela. Vhana vhoṭhe, hu sa sedzwi uri vho bebwa mbinganoni kana nṇḁa ha mbingano, vha ḁo wana tsireledzo ya zwa u tshilisana i no fana na ya vhaŋwe.

Tshiteŋwa 26

Muthu muŋwe na muŋwe u na pfanelo ya pfunzo. Pfunzo i ḁo ṇekedzwa hu si na mbadelo kha mirole ya fhasi kana ya u ranga ine ya vha ya vhuṭhogwa. Pfunzo ya mirole ya fhasi i ḁo vha khombe-khombe. Pfunzo ya zwa thekheninikhi na zwa phurofesheni i ḁo itwa uri i wanale na pfunzo dza nṭha dzi ḁo swikelelea nga nḁila i linganaho ho sedzwa vhekoni.

Pfunzo i ḁo vha i livhiswaho kha u bveledzisa vhumva ha muthu woṭhe na u khwaṭhisedza ṭhonifho ya pfanelo dza vhumu na mboŋholowo dza ndeme. I ḁo ṭuṭuwedza u pfesesa, u kondelelana na vhekunani vhekati ha dzitshaka, mirafho kana zwigwada zwa vhurereli, nahone i ḁo bvisela phanḁa mishumo ya Dzangano ʘa Mbumbano ya Dzitshaka ya u itela uri hu vhe na mulalo.

Vhabebi vha na pfanelothangwa ya u nanga pfunzo ine ya ḁo ṇekedzwa vhana vhavho.

Tshiteŋwa 27

Muthu muŋwe na muŋwe u na pfanelo ya u shela mulenzhe kha kutshilele kwa mvelele ya tshitshavha o vhoŋholowa, u ḁiphina nga vhumu na u vha na mukovhe kha zwa mveledziso ya saintsi na mbuelo yawzo.

Muthu muŋwe na muŋwe u na pfanelo ya tsireledzo kha mikwa na dzangalelo ʘa ndaka zwi bvaho kha zwibveledzwa zwa saintsi, maŋwalo kana vhumu zwine a vha muŋwali wazwo.

Tshiteŋwa 28

Muthu muñwe na muñwe u na pfanelo ya nzudzanyo ya u tshilisana na ya zwa mashango a dzitshakatshaka zwine pfanelo na mbofholowo zwo sumbedzwaho kha uyu mulevho zwi nga bveledzwa nga vhuḡalo.

Tshiteñwa 29

Muthu muñwe na muñwe u na mishumo kha tshitshavha ine ya ita uri vhuvha hawe vhu kone u bvelela nga vhuḡalo nahone nga mbofholowo.

Musi muthu muñwe na muñwe a tshi khou shumisa pfanelo na mbofholowo dzawe, u tea u ita izwi a tshi dzhiela nṱha ndango ya mulayo wo itelwaho fhedzi u tsireledza pfanelo na mbofholowo dza vhanwe vhathu na u vhona uri hu vhe na u dzhielwa nṱha ha mikhwa ya kutshilele, vhudziki na kutshilele kwavhuḡi kwo teaho tshitshavha tsha demokirasi.

Pfanelo na mbofholowo idzi a dzi tei u shumiswa nga nḡila yo fhambanaho na ndivho na mirando ya Dzangano la Mbumbano ya Dzitshaka.

Tshiteñwa 30

A hu na na tshithihi tshi re kha Mulevho uyu tshine tsha nga dzhiwa tshi tshi amba pfanelo iñwe na iñwe ine i nga shumiswa kha zwiñwe na zwiñwe kana u ita iñwe nyito yo livhiswaho kha u thutha iñwe na iñwe ya pfanelo na mbofholowo zwo bulwaho afha malugana na Muvhuso, tshigwada kana muthu.